

ТЕМАТА ЗА БАРИЕРИТЕ ПРЕД СТОПАНСКОТО РАЗВИТИЕ В ИСТОРИЧЕСКА ПЕРСПЕКТИВА, ПРЕДСТАВЕНА НА НАУЧНА КОНФЕРЕНЦИЯ И В АВТОРИТЕТНО НАУЧНО ИЗДАНИЕ

Д-р Емилия Вачева

Стопанска академия „Димитър А. Ценов“ – Свищов

На 27 и 28 септември 2024 г. в Софийския университет „Св. Климент Охридски“ се проведе годишната научна конференция на Центъра за стопанско-исторически изследвания (ЦСИИ). Темата на форума бе „Бариири пред стопанското развитие в историческа перспектива“ (Roussev 2024). Съорганизатор на събитието бе Стопанският факултет на СУ „Св. Климент Охридски“. Дискусиите обогатиха и надградиха идеите, разглеждани в предишните инициативи на Центъра (Roussev 2022; Vacheva 2023; Roussev 2023; Vacheva 2024).

В проявата взеха участие университетски преподаватели от България и чужбина, представители на научни институти от системата на БАН, докторанти, музейни специалисти и други изследователи, работещи в областта на стопанската история и историята на икономическите учения. След приветствията от името на ръководството на Софийския университет и ЦСИИ в пленарната сесия бяха изнесени три доклада от утвърдени учени в областта на историческата наука.

Доц. д-р Златомира Герджикова (Институт за балканистика с Център по тракология „Проф. Александър Фол“ – БАН) представи изследване на тема „Влиянието на Църквата върху търговията с тамян през IV и V век“. Тя заключи, че появата на християнската Църква като нов религиозен фактор в Римската империя оказва трайно негативно въздействие върху търговията с тамян в Средиземноморието. Това довежда до упадък или изчезването на малките и средните търговци, специализирали в продажбата на тамянови продукти. **Проф. д-р Петко Ст. Петков** (ВТУ „Св. св. Кирил и Методий“) представи доклад, озаглавен „Възможности и пречки за стопанско развитие в конституционните проекти и основния закон на Княжество България от 1879 г.“. В него той анализира икономическите аспекти на конституцията на Княжество България от 1879 г., като акцентира върху влиянията и заемките от конституциите на съседните балкански държави. **Доц. д-р Соня Георгиева и**

гл. ас. д-р **Росица Златинска** (СУ „Св. Климент Охридски“) разгледаха темата „Аграрният сектор в България и организационни реформи в земеделското министерство през 30-те години на XX век – насоки и функционални ефекти“. В доклада бе открито ролята на Министерството на земеделието за справяне с проблемите в аграрния сектор в България през междувоенния период, изтъкнати бяха и основните насоки на реформите и техните практически резултати.

След преработване и допълнение на докладите с оглед проведените по време на конференцията дискусии и научното им двойно анонимно рецензиране част от тях са поместени в **том IX на „Известия на Центъра за стопанско-исторически изследвания“ (2024 г.)** с главен научен редактор чл.-кор. проф. д.и.н. Иван Русев (Proceedings 2024). Това периодично научно издание е реферирано според международните стандарти в няколко авторитетни бази данни (SCOPUS, ERIH Plus, RePEc, CEEOL, Google Scholar), то е включено и в Националния референтен списък на съвременни български научни издания с научно рецензиране на НАЦИД. В неговия редакторски колектив са привлечени авторитетни учени от страната и чужбина.

В тома изследванията са поместени в две основни тематични направления. Първата част, озаглавена „Регионални и национални аспекти“, включва двадесет и шест статии, като две от тях са на английски език. **Доц. д.с.н. Мартин Иванов, доц. д-р Калоян Ганев и доц. д-р Ралица Симеонова-Ганева** (СУ „Св. Климент Охридски“) публикуват изследване на тема „Real Prices, Real Incomes, and Purchasing Power during Communism, Transition and EU Integration: Evidence from Bulgaria“. В него авторите анализират реалните доходи, покупателната способност и потреблението в България през комунизма, прехода и интеграцията в ЕС, като разкриват как икономическото управление и пазарните реформи са повлияли на жизнения стандарт. В статията на **д-р Михаил Раев** (СУ „Св. Климент Охридски“) „Наблюдения върху българската фискална политика и международната търговия: изследване на преместването на българските търговци от пазара в Константинопол в Солун през 893 – 896 година“ се разкриват зависимостите между международната търговия и фискалната политика и институции както в България, така и в сравнителен план с Византия. **Проф. д.и.н. Красимира Мутафова** (ВТУ „Св. св. Кирил и Методий“) представя изследването „Преходни форми на стопански живот през XVIII век в румелийските провинции на Османската империя: бариери и перспективи“. На основата на публикувани и непубликувани османски документи се очертават ролята на мукатаите и системата *маликяне* в аграрния сектор и градското стопанство, както и намесата на държавата и възможностите за стопанско развитие. **Доц. д-р Симеон Симеонов** (Институт за балканистика с Център по тракология „Проф. Александър Фол“ – БАН, Американски университет в България) разглежда „Бариери пред стопанското развитие на Източното Средиземноморие според докладите на френския консул

Луи-Феликс Огюст Божур“. Авторът се фокусира върху мисията на Феликс Божур за възстановяване на търговските интереси на Франция в Леванта, като анализира трудностите и предизвикателствата пред френската търговска експанзия в региона. **Доц. д-р Гергана Георгиева** (ВТУ „Св. св. Кирил и Методий“) и **доц. д-р Николай Тодоров** (Русенски университет „Ангел Кънчев“) представят изследването „Пречки пред развитието на текстилната промишленост в българските земи през XVIII и XIX век“, като акцентират върху ролята на копринарството в икономиката и пазара. Според авторите, за разлика от вълненото производство, копринената промишленост се характеризира с по-либерализиран режим и ограничена държавна намеса, което значително улеснява прехода към индустриализация. **Чл.-кор. проф. д.и.н. Иван Русев** (Икономически университет – Варна) публикува статията „Добри възможности и бариери пред зърнената търговия в пристанищата на Западното Черноморие през 40-те години на XIX век, отразени в докладите на европейските консули“. В него той изследва факторите, благоприятстващи развитието на зърнената търговия, както и трудностите, съпътстващи този процес. Според изследването повечето проблеми, с изключение на сушавите и неплодородни години, могат да бъдат обобщени в един основен недостатък – липсата на необходимата модерна стопанска и политическа култура в общуването с европейския свят/икономика на XIX в. В статията на **доц. д-р Християн Атанасов** (Университет по библиотекознание и информационни технологии – София) „Благотворителни фондации за кредитиране. Паричните вакъфи в османска България – разпространение и лимити“ се изследват османските благотворителни фондации, действащи в българските земи през XVIII и XIX в., като се обръща специално внимание на т. нар. парични вакъфи, които функционират като кредитни институции. В публикацията на **доц. д.н. Венцислав Мучинов** (Институт за изследване на населението и човека – БАН) „Проблеми пред развитието на урбанизацията в българските земи под османска власт през XIX в. (до 1878 година)“ се анализират действията на османската власт за справяне с редица проблеми, в резултат на които се наблюдава подобряване на условията за живот в градовете. **Доц. д-р Петя Неделева** (Нов български университет) разглежда темата за „Българските еснафски организации през периода на Възраждането: светец покровител и еснафски празник“, в което разкрива особеностите на занаятчийските празници. В статията на **докторант Кристиан Младеновски** (ВТУ „Св. св. Кирил и Методий“) „Държавният съвет и стопанското развитие на Княжество България (1882 – 1883)“ се разкрива приносът на Съвета за преодоляването на икономическите предизвикателства, пред които е изправена страната. **Проф. д-р Валентин Китанов** (Югозападен университет „Неофит Рилски“ – Благоевград) представя „Оценка за ролята на Режията върху развитието на тютюневия отрасъл в Османската империя от края на XIX до началото на XX век.“ Той заключава, че тя е съществен фактор

в стопанския и финансовия живот на османската държава, който реорганизира тютюневия отрасъл, насочвайки го към окрупняване и централизиране. **Гл. ас. д-р Ивайло Найденов** (Институт за исторически изследвания при БАН) публикува изследването „Бариери пред търговското предприемачество в югозападните български земи през XIX век“, което представлява продължение и надграждане на неговите предишни изследвания по темата (Naydenov 2022; Naydenov, 2023). Той съпоставя условията за развитие на търговското предприемачество в северните и южните български земи с тези в днешна Югозападна България (Разлог, Банско и др.) и в Република Северна Македония (Велес), като разкрива факторите, допринесли за упадък на региона. В статията на **гл. ас. Петър Добрев** (СУ „Св. Кл. Охридски“) „Османският „феодализъм“ и пречките пред развитието на българското земеделие през XIX век“ е представена нова гледна точка за „феодалния характер“ на Османската империя, особено през втората половина на XIX в. Авторът привежда примери, които според него показват, че понятието „феодализъм“ често се използва избирателно в българската историография преди 1989 г. В публикацията на **гл. ас. д-р Димитър Събев** (Институт за икономически изследвания към БАН), озаглавена „Недостатъчно бедни: развитие на българското село и индустрия, 1878 – 1939 година“, се развива хипотезата, че българската икономика през периода 1878 – 1939 г. следва специфичен „среден път“ на развитие, съпроводен с редица предимства. **Проф. д.и.н. Костадин Паев** (Югозападен университет „Неофит Рилски“) публикува изследване на тема „Индустриални картели и антимонополно законодателство в България през 30-те години на XX в.“. В него той отбелязва, че въпреки положителното влияние на протекционизма върху индустрията с течение на времето този подход води до формирането на картели, които се превръщат в сериозна пречка за нормалното функциониране на икономическия живот в страната.

В тази част на сборника са включени и няколко статии, засягащи икономически въпроси. Сред тях са публикацията на **гл. ас. д-р Христо Христозов** (Пловдивски университет „Паисий Хилендарски“ – Филиал „Любен Каравелов“ – Кърджали) „Connecting Ecologies: Egypt and the Balkans during the Climate Crisis in the Mid-1780's“, статията на **гл. ас. д-р Стоян Шаламанов** (СУ „Св. Климент Охридски“) „Наследствени права на собственост и икономически резултати в исторически план“, изследването на **проф. д-р Георги Петрунов** (Университет за национално и световно стопанство – София) „Проституцията в България през XIX, XX и XXI век – от стопанска дейност до тунеядство“, публикацията на **д-р Николай Янев** (Университет за национално и световно стопанство – София, СУ „Св. Климент Охридски“) „Комисионни и рушвети – скритите оръжия във външната търговия на Народна република България“, **статията на проф. д-р Жоржета Назърска** (Университет по библиотекознание и информационни технологии) представя из-

следването „Проваленият“ икономически преход в България през погледа на посткомунистическите стопански елити“, публикацията на изследването на **проф. д-р Ваня Иванова** (СУ „Св. Климент Охридски“) „Лимитите на растежа в контекста на екологичната трансформация на икономиката в ЕС и България“, изследването на **доц. д-р Стела Ралева** и **доц. д-р Димитър Златинов** (СУ „Св. Климент Охридски“) „Динамика и конвергенция на производителността на труда в България към Евроразоната: сравнителен анализ с останалите страни от Централна и Източна Европа“, както и публикацията на **доц. д-р Недко Минчев**, **доц. д-р Венета Христова**, **ас. д-р Иван Стоянов** (ВТУ „Св. св. Кирил и Методий“) „Динамика на пространствената концентрация на икономиката в България“.

Във втората част на сборника са поместени осем статии, посветени на селищни изследвания и стопански дейци. **Д-р Веселин Горанчев** (ЦСН) представя статията „Стопански връзки между търговска фирма „Хаджи Минчо х. Цачев и дружие“ и братя Тъпчилещови“. Тя надгражда предишни изследвания на автора и представя нови данни за търговския обмен на стоки и суровини между посочените контрагенти (Goranchev 2024; Goranchev 2024a). **Доц. д-р Маргарита Маринова** (Международно висше бизнес училище – Ботевград) публикува изследването „Сенки в образа“ или за политическия менталитет на търговското предприемаческо съсловие в Свищов в контекста на развитието на града след Освобождението до края на XIX в.“. В него се акцентира върху значимото влияние на политическия менталитет на свищовските търговци предприемачи върху развитието на града. Авторът разкрива как този менталитет се превръща в културно-ценностна бариера, възпираща обществената активност и ограничаваща възможностите за подобро бъдеще на Свищов. В статията на **д-р Емилия Вачева** (СА „Димитър А. Ценов“) „Свищов в железопътната политика на България в периода от Освобождението до 1912 г.“ се разглеждат проектите от възрожденската епоха, в които град Свищов е предвиден като изходен пункт за железопътна линия, както и усилията за решаване на въпроса за свързването му с централната железопътна мрежа. **Гл. ас. д-р Александър Златанов** (Институт за исторически изследвания – БАН) публикува статията „Водните бедствия като бариера пред развитието. По примера на Карлово в началото на XX в.“. В нея той изяснява последствията от водните бедствия, които сериозно възпрепятстват стопанското развитие на Карлово в началото на XX в., като особено внимание отделя на разрушителните ефекти от наводненията през 1905 и 1910 г. и тяхното въздействие върху икономиката и населението на града и региона. В изследването на **проф. д.и.н. Пенчо Д. Пенчев** (Университет за национално и световно стопанство – София) и **д-р Момчил Маринов** (ИМ „Искра“ – Казанлък) „Бизнеспрактики в условия на криза. Залезът на една от големите розотърговски фирми през 30-те години на XX в.“ се раз-

глежда състоянието на розопроизводството и търговията с розово масло през 30-те години на XX в. Проучването се фокусира върху усилията на водещата фирма в този бранш – „Петко Ив. Орозов и син“ да се справи с проблемите, породени от Голямата депресия. **Доц. д-р Светла Атанасова** (Регионален исторически музей – В. Търново) публикува статията „Индустриалецът Стефан Пипев – променлив успех и трудни решения в кризисно време“ в която разкрива професионалното развитие на предприемача, като основното внимание е насочено към периода 1907 – 1927 г. През този период той успешно ръководи пивоварната фабрика „Прошек“ въпреки многобройните икономически кризи и конкуренцията. В статията на **Йорданка Кривошиева** (Регионален исторически музей – Пловдив) „Българското законодателство от 30-те и 40-те години на XX в. и фабриката „Нисим Авдала & синове“ се разкрива отражението на законодателството в страната през призмата на историята на едно предприятие. **Доц. д-р Видин Сукарев** (Аграрен университет – Пловдив, Регионален исторически музей – Пловдив) публикува статията „Пропуснатата възможност – заводът за автомобили „Булгаррено“ в Пловдив“. В нея авторът разглежда хронологията на създаването и изграждането на фабриката, продължителността на строителните работи, нейната площ, числеността на персонала и процеса на нейното закриване.

Статиите, включени в том IX на „Известия на Центъра за стопанско-исторически изследвания“, допринасят значително за изследването на бариерите пред икономическото развитие в балканската и българската история през различните епохи. Те изясняват факторите, които ограничават икономическия растеж на отделни селища и региони, както и влиянието им върху дейността на предприемачите. Някои от статиите поставят на обсъждане дискусийни въпроси по ключови проблеми и теми, като същевременно предлагат основа за бъдещи изследвания в тази област.

ЛИТЕРАТУРА

- ВАЧЕВА, Е., 2023. Научна конференция (23 – 24.09.2022 г.) и том VII на „Известия на Центъра за стопанско-исторически изследвания“, посветени на темата „Дилеми на развитието“. *История*, Т. 31, № 1, с. 86 – 92. DOI: 10.53656/his2023-1-6-sci.
- ВАЧЕВА, Е., 2024. Научна конференция и научно издание по темата за факторите на икономическия растеж в историческа перспектива. *История*, Т. 32, № 1, с. 96 – 103. <https://doi.org/10.53656/his2024-1-6-sci>.
- ГОРАНЧЕВ, В., 2024. Търговията с мазнини от животински произход (червиш, лой и червишолой) между търговска фирма „Хаджи Минчо х. Цачев и дружие“ и братя Тъпчилещови. *Епохи*, Т. XXXII, кн. 1, с. 108 – 130.

- ГОРАНЧЕВ, В., 2024а. Стопански връзки между търговска къща „Хаджи Минчо х. Цачев и дружие“ и братя Тъпчилешови в контекста на съвместната им търговска дейност с биволски кожи. *История*, Т. 32, № 3, с. 261 – 274. <https://doi.org/10.53656/his2024-3-3-eco>.
- ИЗВЕСТИЯ, 2024. Известия на Центъра за стопанско-исторически изследвания. Т. VIII. Фактори на икономическия растеж в историческа перспектива. ISSN 25349244.
- НАЙДЕНОВ, И. 2022, Къде и защо не се появява предприемаческо съсловие през възрожденската епоха. *Известия на Центъра за стопанско-исторически изследвания*. Т. 7, с. 79 – 89. ISSN 25349244.
- НАЙДЕНОВ, И. 2023. Къде и защо в българските земи липсва икономически растеж през епохата на Възраждането. *Известия на Центъра за стопанско-исторически изследвания*. Т. 8, с. 72 – 81. ISSN 25349244.
- РУСЕВ, И., 2022. Научна конференция на тема Дилеми на развитието. *История*. Т. 30, № 2, с. 222 – 223. <https://doi.org/10.53656/his2022-2-9-con>.
- РУСЕВ, И., 2023. Научна конференция на тема Фактори на икономическия растеж в историческа перспектива. *История*, Т. 31, № 3, с. 316 – 317. <https://doi.org/10.53656/his2023-3-9-fak>.
- РУСЕВ, И., 2024. Научен форум, посветен на бариерите пред стопанското развитие в историческа перспектива. *История*. Т. 32, № 2, с. 209 – 210. <https://doi.org/10.53656/his2024-2-9-sci>.

REFERENCES

- GORANCHEV, V., 2024. Trade in fats of animal origin (worm, tallow and wormwood) between the trading company “Hadzhi Mincho Tsachev and Friends” and the Tapchileshtov brothers. *Epohi (Epochs)*, vol. XXXII, no. 1, pp. 108 – 130.
- GORANCHEV, V., 2024a. Business Relations between Commercial House “Hadji Mincho H. Tsachev and Company” and the Tapchileshtovi Brothers in the Context of Their Joint Trading Activity in Buffalo Hides. *Istoriya-History*, vol. 32, no. 3, pp. 261 – 274. <https://doi.org/10.53656/his2024-3-3-eco>
- NAYDENOV, I., 2022. Where and Why an Entrepreneurial Class did not appear during the National Revival period. *Proceedings of the Centre for Economic History Research*, vol. 7, pp. 79 – 89. ISSN 25349244.
- NAYDENOV, I., 2023. Where and why was there a lack of economic growth in the Bulgarian lands during the National Revival period. *Proceedings of the Centre for Economic History Research*, vol. 8, pp. 72 – 81. ISSN 25349244.

- PROCEEDINGS, 2024. *Proceedings of the Centre for Economic History Research*, vol. 8. ISSN 25349244.
- ROUSSEV, I., 2022. Scientific conference “Development Dilemmas”. *Istoriya-History*, vol. 30, no. 2, pp. 222 – 223. <https://doi.org/10.53656/his2022-2-9-con>.
- ROUSSEV, I., 2023. Scientific Conference *Factors of Economic Growth in Historical Perspective*. *Istoriya-History*, vol. 31, no. 3, pp. 316 – 317. <https://doi.org/10.53656/his2023-3-9-fak>.
- ROUSSEV, I., 2024. Scientific Forum about Barriers to Economic Development in Historical Perspective. *Istoriya-History*, vol. 32, no. 2, pp. 209 – 210. <https://doi.org/10.53656/his2024-2-9-sci>.
- VACHEVA, E., 2023. Scientific Conference (23 – 24.09.2022) and Volume VII of the “Proceedings of the Centre for Economic History Research”, Dedicated to the Subject “Development Dilemmas”. *Istoriya-History*, vol. 31, no. 1, pp. 86 – 92. <https://doi.org/10.53656/his2023-1-6-sci>.
- VACHEVA, E., 2024. Scientific Conference and Scientific Publication on the Topic of the Factors of Economic Growth in Historical Perspective. *Istoriya-History*, vol. 32, no. 1, pp. 96 – 109. <https://doi.org/10.53656/his2024-1-6-sci>.

**THE TOPIC OF BARRIERS TO ECONOMIC DEVELOPMENT
IN HISTORICAL PERSPECTIVE,
PRESENTED AT A SCIENTIFIC CONFERENCE
AND IN AN AUTHORITATIVE SCIENTIFIC PUBLICATION**

✉ **Dr. Emilia Vacheva, Assist. Prof.**
WoS Researcher ID AGN-8380-2022
Tsenov Academy of Economics
34, Treti mart St.
5250 Svishtov, Bulgaria
E-mail: emilia.vacheva@abv.bg